

פרשת לך-לך תשפ"ה
ישמעאל

בראשית פרק טו

(ו) ויאמר אברהם אל שרי הנה שפחתך בגדף עשוי לה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה: (ז) וימצאה מלאך יקוק על עין המים במדבר על העין בדרך שור: (ח) ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה זאת ואנה תלכי ותאמר שרי גברתי אנכי ברחות: (ט) ויאמר לה מלאך יקוק שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה: (י) ויאמר לה מלאך יקוק הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב: (יא) ויאמר לה מלאך יקוק הנה הנה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע יקוק אל עניך: (יב) והוא יהיה פרא אדם וידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכן: (יג) ותקרא שם יקוק הדבר אליה אפה אל ראי כי אמרה הגם הלא ראיתי אחרי ראי: (יד) על כן קרא לבאר באר לחי ראי הנה בין קדש ובין ברד: (טו) ותלד הגר לאברהם בן ויקרא אברהם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל: (טז) ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברהם:

רש"י
(ו) ותענה שרי - היתה משעבדת בה בקושי: (ח) אי מזה זאת - מהיכן באת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים. ולשון אי מזה, איה המקום שתאמר עליו מזה אני בא: (ט) ויאמר לה מלאך ה' וגו' - על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה: (יא) הנה הנה - כשתשובי תהרי, כמו (שופטים יג ז) הנה הרה, דאשת מנוח: וילדת בן - כמו ויולדת, ודומה לו (ירמיה כב כג) ישבת בלבנון מקננת בארוזים: וקראת שמו - צווי הוא, כמו שאומר לזכר (יז ט) וקראת את שמו יצחק: (יב) פרא אדם - אוהב מדברות לצוד חיות, כמו שכתוב (כא כ - כא) ויהי רובה קשת וישב במדבר פארן: ידו בכל - לסטים: ויד כל בו - הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל אחיו ישכן - שיהיה זרעו גדול: (יג) אתה אל ראי - נקוד חטף קמ"ץ מפני שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה בעלבו של עלובין: הגם הלא - לשון תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלא במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחרי רואי אותם בביתו של אברהם, ששם הייתי רגילה לראות מלאכים. ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר (שופטים יג כב) מות נמות, וזו ראתה ארבעה פעמים זה אחר זה ולא חרדה: (יד) באר לחי ראי - כתרגומו בארא דמלאך קימא אתחזי עלה: (טו) ויקרא אברהם שם וגו' - אף על פי שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר (פסוק יא) וקראת שמו ישמעאל, שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל: (טז) ואברהם בן שמונים שנה וגו' - לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן שלש עשרה שנה כשנימול ולא עכב:

בראשית פרק טז

(ט) ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק: (י) ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק: (יא) וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו: (יב) ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע: (יג) וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא: (יד) וישכם אברהם בפקר ויסקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה ותלד ותתע במדבר באר שבע: (טו) ויכלו המים מן החמת ותשלף את הילד תחת אחד השיחים: (טז) ותלד ותשב לה מנגד הרחק כמטחי קשת כי אמרה אל ארצה במות הילד ותשב מנגד ותשא את קולה ותבך: (יז) וישמע אלהים את קול הנער ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים ויאמר לה מה לך הגר אל תיראי כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם: (יח) קומי שאי את הנער והחזיקי את ידך בו כי לגוי גדול אשימנו: (יט) ויפקח אלהים את עיניה ותרא באר מים ותלד ותמלא את החמת מים ותשק את הנער: (כ) ויהי אלהים את הנער ויגדל וישב במדבר ויהי רבה קשת: (כא) וישב במדבר פארן ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים:

רש"י
(ט) מצחק - לשון עבודה זרה, כמו שנאמר (שמות לב ו) ויקומו לצחק. דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא (להלן לט יז) לצחק בי. דבר אחר לשון רציחה כמו (ש"ב ב יד) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו': (י) עם בני וגו' - מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים, כדאת אמר (משלי כו יח - יט) כמתלהלה היורה זקים וגו' ואמר הלא משחק אני: עם בני עם יצחק - מכיון שהוא בני אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששתיהן בו: (יא) על אודות בנו - ששמע שיצא לתרבות רעה. ופשוטו על שאמרה לו לשלחו: (יב) שמע בקולה - למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות: (יד) לחם וחמת מים - ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה: ואת הילד - אף הילד שם על שכמה, שהכניסה בו שרה עין רעה ואחזתו חמה ולא יכול לילך ברגליו: ותלד ותתע - חזרה לגלולי בית אביה: (טו) ויכלו המים - לפי שדרך חולים לשתות הרבה: (טז) מנגד - מרחוק: כמטחי קשת - כשתי טיחות והוא לשון יריית חץ, בלשון משנה שהטיח באשתו, על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר היה לו לכתוב כמטחי קשת, משפט הוי"ו ליכנס לכאן, כמו (שה"ש ב יד) בחגוי הסלע, מגזרת (ישעיה יט יז) והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא, ומגזרת (תהלים קז כז) יחוגו וינועו כשכור, וכן (שם סה ו) קצוי ארץ, מגזרת קצה: ותשב מנגד - כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק: (יז) את קול הנער - מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל: באשר הוא שם - לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים רבונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר. והוא משיבם עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו וזהו באשר הוא שם. והיכן המית את ישראל בצמא, כשהגלם נבוכדנצר, שנאמר (ישעיה כא יג - יד) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים וגו' כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים היו ישראל אומרים לשוביהם בבקשה מכם, הוליתנו אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר (שם שם) אורחות דודנים [אל תקרי דודנים אלא דודים] ואלו יוצאים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח ונודות נפוחים, כסבורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו, הרוח נכנס בגופו ומת: (כ) רובה קשת - יורה חצים בקשת: קשת - על שם האומנות כמו חמר, גמל, ציד לפיכך השי"ן מודגשת. היה יושב במדבר ומלסטם את העוברים, הוא שנאמר (לעיל טז יב) ידו בכל וגו': (כא) מארץ מצרים - ממקום גדוליה, שנאמר (שם א) ולה שפחה מצרית וגו'. היינו דאמרי אינשי זרוק חוטרא לאוירא, אעיקריה קאי: